

To'lg'anoy MAMATQULOVA,
O'zDSMI o'qituvchisi
E-mail: tolganoymamatqulova@mail.com

QDPI professori, f.f.d D.Jamoliddinova taqrizi asosida

QO'SHIQCHILIK TERMINLARIDA JINS VA TUR MUNOSABATI

Аннотация

Maqolada qo'shiqchilik yo'nalishida butun-bo'lak, jins va tur qo'shiqning avj nuqtasi, naqorati haqida gap ketadi. Qo'shiqchilik san'atida jins-tur munosabati terminologik maydonning asosini tashkil qiladi. Jins-tur munosabati ham nisbiy hisoblanib, bir jinsning turini tashkil qilgan narsalar ikkinchiga nisbatan jinsni bildirishi mumkin.

Kalit so'zlar: Termin, mug'om, jins, tur, bayot, qo'shiq, naqorat, kuplet, maqom, ashula, avj, akkord, ijro etish.

СООТНОШЕНИЕ ПОЛА И ТИПА В ПЕВЧЕСКОМ ПЛАНЕ

Аннотация

В статье говорится о кульминации и припеве песни в певческом направлении. В певческом искусстве соотношение полов составляет основу терминологического поля. Отношения пола и вида также считаются относительными, и вещи, составляющие вид одного пола, могут представлять пол другого.

Ключевые слова: Термин, термин, род, тип, куплет, песня, припев, куплет, статус, распев, кульминация, аккорд, исполнение.

CORRELATION OF GENDER AND TYPE IN SINGING TERMS

Annotation

The article talks about the climax and chorus of the song in the singing direction. In the art of singing, gender ratio forms the basis of the terminological field. The relationship of sex and species is also considered relative, and things that constitute the species of one gender may represent the gender of the other.

Key words: Term, term, gender, type, verse, song, chorus, verse, status, chant, climax, chord, performance.

Kirish. Olam bir butun sistemadir. Uning sistemaliligi shundaki, u o'zaro shartlangan, bir-birini taqazo etuvchi elementlar munosabatidan tashkil topgan yaxlitlikdir. Bu yaxlitlik kichik butunliklarga bo'linuvchanlik xususiyatiga ega. Bizni qurshab turgan olamni tashkil etgan elementlar ma'lum umumiy belgilarga ko'ra sinflarga birlashadi hamda sinfga birlashgan elementlar shu sinf tarkibida bir-biridan farqli belgilarga ko'ra ajraladi. Butun elementlari butunliklar doirasida o'zaro shartlangan va zidlangan munosabatda bo'lsa, ayni chog'da, butunlik bilan butunlik katta butunlik doirasida uning elementlari sifatida o'zaro ana shunday munosabatda bo'ladi.

Jins va tur tushunchalari orasida inklyuziv (kiritish) munosabatlar mavjud. Masalan, mug'om – Ozarbayjon xalq musiqasida lad. Ushbu termin jami 70 dan ortiq mug'omlar turini jamlaydi, ulardan asosiylari, bir birlikni boshqa birlikdan ajratib turuvchi, farqlovchi differensial belgilarga bo'ladi (rast, shur, segoh, shushter, chargyah, bayati shiraz, humayun). Qolganlari shular zaminida tashkil topgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Jins-tur munosabati terminologik maydonning asosini tashkil qiladi. Jins-tur munosabati ham nisbiy hisoblanib, bir jinsning turini tashkil qilgan narsalar ikkinchiga nisbatan jinsni bildirishi mumkin. Qo'shiqchilik terminlarida jins-tur munosabatini turli kuylarning har xil variantlari orasidagi munosabatida ko'rishimiz mumkin. Masalan, "Eshvoy" – Xorazm dostonnoma (kuy)lari asosida yaratilgan kuy va ashulalarning umumiy nomi bo'lib jinsni bildiradi. Bu termin XVIII asrda yashagan mashhur shovotlik Eshvoy baxshi nomiga nisbatan berilgan: "Eshvoy"ning dastlabki namunasi – "Doston Eshvoy"ni baxshining o'zi yaratgan. "Eshvoy" yo'llari Xorazm maqomlaridagi Iroq Naqshlariga hamohang bo'lib, ular o'zbek hamda turkman va qoraqalpoq xalqlari orasida ommalashgan va uning turli variantlari yuzaga kelgan. Masalan, Eshvoy baxshining shogirdi Suyavbaxshi yaratgan "Turkman Eshvoyi", dutor uchun bastalangan "Eshvoy Urganjiy" va boshqalar. "Eshvoy"ning Kurd kuyi ohanglari asosida yaratilgan "Kurd Eshvoyi" ashulasi, To'ychi hofiz bastalagan "Farg'onacha Eshvoy"ning ashula yo'li Toshkent va

Farg'ona vodiysida tarqalgan bo'lib, oldin xorazmcha ufar usulida, keyinchalik taronalar usulida ijro etilgan.

Partonimiya. Borliqdagi har bir narsa, hodisa, jarayon bizning ko'z oldimizda alohida butunlik sifatida namoyon bo'ladi. Ular ma'lum bir qismlardan, bo'laklardan tashkil topadi. Bu qismlar, bo'laklar bir-biri bilan bog'lanib turib yagona bir yaxlitlikni, sistemani tashkil qiladi.

O'zaro dialektik aloqada bo'lgan qismlar, bo'laklar, tomonlar, elementlar, komponentlarning uzviy birligiga butunlik deyiladi. Qism esa ana shu butunlikning tarkibiga kirgan bo'lak, element, komponentdir.

Rus olimi M.V.Nikitin "butun" tushunchasini xolonim (grek.holos – butun so'zidan) "qism"ni meronim (grek. mer – qism so'zidan) yoki partonim (grek. partos – bo'lak, qism so'zlaridan) deb atashni taklif qiladi.

D.N.Shmelev birinchilardan bo'lib rus tili leksikasining paradigmatic guruhlariga har tomonlama va atroflicha tavsif beradi. U so'zlar o'rtasidagi paradigmatic munosabatlar borliqdagi predmetlarning o'rtasida mavjud munosabatlarga bog'liqligini, leksikadagi paradigmatic munosabatlar faqatgina ko'p pog'onali yoki bir chiziqli emasligini aytib o'tadi. Ko'p so'zlar bir vaqtning o'zida turli leksik-semantik paradigmalariga mansub bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi.

D.N.Shmelev haqli ta'kidlaganidek, til lug'at sostavida mavjud bo'lgan barcha munosabatlarning e'tiborga olinishi u yoki bu ko'rsatkichlarning mohiyatini hamda so'zlarning turli guruhlarini tashkil etish xususitlarini baholashga imkoniyat yaratadi.

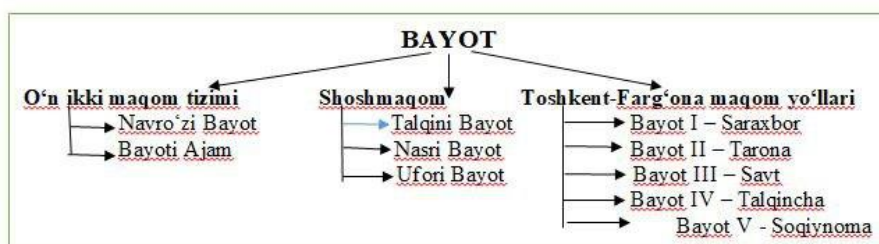
Darhaqiqat, har bir tilda butun-bo'lak munosabatini ifodalashga xoslangan muayyan leksemalar guruhi mavjud bo'ladi, bu holat terminlarga ham xosdir. Xolo-meronimiya yoki partonimiyani giper-giponimiyadan farqi shuki, giponimiyada maydonning bir komponenti boshqalariga zidlanib, ular o'rtasidagi ma'no munosabatlari aniqlansa, partonimiyada alohida olingan komponentning uni tashkil qilayotgan ichki a'zolari bilan munosabati masalasi o'rtaga tashlanadi. YA'ni giponimiyada tashqi munosabatlar aniqlansa, partonimiyada ichki munosabatlar yuzaga chiqadi. Masalan, qo'shiqchilik termin maydoni

komponentlaridan biri bo'lgan dasta terminini olaylik. Dasta – torli sozlarning chap qo'l bilan ushlanadigan qismi (grif). Demak, dasta tanbur, dutor, rubob singari an'anaviy sozlarning bir qismi hisoblanadi. Boshqacha qilib aytganda, tanbur, dutor, rubob butunlik hisoblansa, dasta ularning bir qismidir.

B.Qilichev partonimiya hodisasi haqida shunday yozadi: “Borliqdagi har qanday hodisa serqirra bo'lgani kabi har bir so'zning ma'no munosabatlari ham rang-barangdir. Shuning uchun har bir leksema shu leksema uchun xos bo'lgan sinonimik, graduonimik, giponimik, partonimik qatorlar kesishgan nuqtada turadi va uning lisoniy-ma'noviy mohiyati mana shu chiziqlarning kesishish nuqtasiga qarab belgilanadi”. Xuddi shu ta'rifni qo'shiqchilik terminlariga ham qo'llash mumkin. Qo'shiqchilik terminlari orasidagi partonimiya munosabatini tahlil qilamiz.

Tadqiqot metodologiyasi. Qo'shiqchilik termin maydoni komponentlari orasidagi partonimiya munosabatini bayot termini misolida ko'rib chiqaylik. Bayot termini butunlikni ifodalab, uch yo'nalish uchun umumiylikni, jamlikni bildiradi va ular o'z ichida yana qismlarga bo'linadi:

Chizma № 1

Qo'shiqchilik termin maydoniga mansub bo'lgan yana bir termin manzumdir. Xorazm maqomlari ashula bo'limi Manzum (arab. – tuzilgan, terilgan ya'ni, nazm holiga keltirilgan) deb nomlangan. Ular muayyan tartibda, asosan g'azallarga bastalangan uchun Manzum deyiladi.

Har bir maqomda manzum bir necha ashula qismlaridan iborat yirik turkumni tashkil etadi. Ularda tuzilishi birligi, vazn-usul va shakllarning esa xilma-xilligi bilan ta'riflanadi. Manzumning asosiy qismlari – Talqin, Nasr, Tarona, Suvora, Naqsh, Faryod, Ufar va b.

Qo'shiqchilik termin maydoni komponentlari orasidagi butun-bo'lak munosabati yana naqorat termini orqali yuzaga chiqadi. Naqorat – qo'shiqning har bandidan so'ng muntazam ravishda takrorlanib turuvchi qismi. Naqoratning she'riy matni, odatda, to'rtlik yoki baytdan tashkil topib, tugal badiiy obrazni ifodalaydi. Naqorat musiqa asarining ikkinchi kuy davriyasi, ixcham va soddashakli namunalarda esa kuyning ikkinchi jumlasini sifatida gavdalanadi. Qo'shiq va madhiyalarda naqorat boshqa qismlardan musiqiy vazn, uslub va ijro sur'ati bilan farqlanishi mumkin. Xor jamoalariga mo'ljallab yaratilgan qo'shiqlarda naqorat qismi, odatda, yalpi xor tomonidan ijro etiladi. Ayrim xalq qo'shiq va yallalarida naqorat asosiy kuyini butunligicha takrorlaydi va bandlardan takroriy she'r matni tufayli ajratiladi. Demak, naqorat butunlik sifatida tugal badiiy obraz hisoblangan qo'shiqlarning, kuylarning, madhiyalarning, xalq qo'shiqlarining qismini tashkil qiladi.

Tahlil va natijalar. Bu terminning zamonaviy varianti kuplet terminidir. Kuplet (frans. couplet) – 1) qo'shiq yoki she'rda naqorat tarzidagi band. Qo'shiq kuyi keyingi bandlarda ayvan (yoki qisman o'zgarishlar bilan) takrorlanadi. Kuplet musiqadagi ilk shakllardan bo'lib, o'zbek musiqa folkloridagi lapar, yalla, turli mavzudagi xalq qo'shiqlaridan o'rin olgan; 2) kupletlar – naqoratli, quvnoq, hazil yoki hajviy qo'shiq. Asosan, estrada hamda operetta (vodevil)da keng qo'llaniladi. Hozirgi zamon musiqasida bunday kupletlarni musiqali komediyalarda, estrada, sirk yoki konsert dasturlarida uchratish mumkin.

Qo'shiqchilik terminlari taraqqiyoti natijasida qismni bildirgan terminlar butunni ifodalay boshlagan. Masalan, maqom termini. Maqom (arab. – joy, makon, o'rin) – musulmon Sharqi

1) O'n ikki maqom tizimidagi muayyan sho'balarning umumiy nomi. U o'z ichiga bir necha qismlarga bo'linadi. Masalan, Navro'zi Bayot, Bayoti Ajam;

2) Shashmaqomda Navo, Xorazm maqomlarida Navo va Dugoh maqomlari tarkibidagi sho'balarning umumiy nomi. Shashmaqomning Navo maqomi tarkibida Talqini Bayot, Nasri Bayot va Ufori Bayot;

3) Toshkent-Farg'ona maqom yo'llarida besh qismli yirik ashula turkumining umumiy nomi. Masalan, Bayot I – Saraxbor, Bayot II – Tarona, Bayot III – Savt, Bayot IV – Talqincha, Bayot V – Soqiynoma (yoki Qashqarcha) usullarida ijro etiladi.

Bundan tashqari bayot termini Hofiz SHeroziy g'azali bilan aytiladigan “Bayoti SHeroziy” ham besh qismdan iborat turkumli asardir. Masalan, O'yin Bayoti, Dutor Bayoti, Chapandozi Bayot va h.k.

Ko'rinadiki, bayot terminining o'zi butunlik sifatida bir nechta qismlarga ajratiladi. Bu butun-bo'lak munosabati umumiylikni bildiradi. Faqat Hofiz SHeroziy g'azali bilan aytiladigan bayotlar esa xususiy butin-bo'lak munosabatini bildiradi.

musiqasida asosiy tushunchalardan biri. Dastlab muayyan balandlikdagi tovushni hosil etish uchun torli cholg'uning dastasida barmoq bilan bosiladigan joy, parda ma'nosida ishlatilgan. Demak, qismni bildirgan. Keyinchalik Sharq musiqa nazariyasi rivojlanishi jarayonida maqoming mazmun ko'lamini tobora kengayib, bir-biriga nisbatan bog'liq boshqa ma'nolarni ham anglata boshlagah: lad tuzilmasi, lad tizimi; muayyan pardalar zaminida vujudga kelgan kuy-ohanglar; shakl, janr; bir qismli yoki turkumli cholg'u va ashula yo'llari; musiqiy uslub va boshqalar maqomlarga oid nazariy va musiqiy estetik masalalar Abu Yusuf Yoqub ibn Ishoq al-Kindiy va Forobiy (IX-X asrlar), Ibn Sino va Ibn Zayla (XI asr), Safiuddin al-Urmaviy (XIII asr), Mahmud ash-Sheroziy va Abdulqodir Marog'iy (XIX asr), Jomiy va Zaynulobiddin Husayniy (XV asr), Najmiddin Kavkabi Buxoriy (XVI asr), Darvishali Changiy (XVII asr) va boshqa olimlarning musiqiy risolalarida tadqiq etilgan.

Gradunimiya. Dunyo tilshunosligida XIX asr oxiri va XX asr o'rtalarida tilshunoslikning rivojlanish jarayonida dialektik tadqiq yo'liga o'tganligi kuzatilgan. Bunga misol qilib N.S.Trubetskoyning fonologiyada oppozitsiya munosabatini tadqiq qilganini, oppozitsiya nazariyasini yaratganligini keltirishimiz mumkin. Shu taqqiqot natijasida tilshunoslikka graduallik tushunchasi kiritildi, Bu tushunchaga ko'ra belgining u yoki bu darajasiga e'tibor qaratilgan. Natijada struktur-semantik yondashuvda belgining graduallik xususiyati logik-semantik va jug'aviy-sintaktik kategoriya sifatida talqin etilgan va kuchaytiruvchi kategoriya toifasiga kiritilgan.

E.Sepir gradumiya munosabatini me'yor va ularning qutblarini tadqiq qilgan va jarayonni psixologik jarayon sifatida o'rgangan. U gradunimiya o'lcham va miqdoriy hususiyatlarga bog'liq ekanligini ta'kidlagan. Hissiyotlarning ortishi/kamayishiga qarab mantiqiy psixologik va lingvistik gradunimiyani ajratgan. U graduallashdagi boshlang'ich nuqta, gradual shkala, gradual chiziqning mavjud qutblari borligini ta'kidlab, gradatsiya psixologik jarayon sifatida o'lcham va miqdordan oldin inson tafakkurida shakllanishini asoslab bergan.

Qo'shiqchilik termin maydon komponentlari orasidagi gradual munobatni kuylar orasida ko'rishimiz mumkin. Masalan, avj (arab. – cho'qqi, baland) – musiqa asarining yuqori

pardalardagi cho'qqisi, kulminatsiya nuqtasi, ya'ni musiqa asarining eng baland registrdagi davomli kuy tuzilmasi. Avjlarining asosiy turlari – kichik Avj, o'rta Avj, katta (yoki yuqori) Avj deb yuritiladi. Sho'balarning miyonxat tuzilmasini kichik Avjga, dunasrni – o'rta Avjga va namudlarni – katta Avjga qiyoslash mumkin. Avjlar musiqa asarlari bayoni va rivojida shakllantiruvchi va ifodalovchi ahamiyatga ega. Ashulalardagi she'r mazmuni, fikr va his-tuyg'ularning ta'sir kuchini musiqiy vositalar yordamida teranlashtiradi. Avj ishlatish an'anasi o'zbek va umuman, Sharq bastakorlik san'atida, shuningdek, hofizlar va sozandalarning ijrochilik mahorati tufayli mukammallashib ma'lum tabiiy qonuniyat sifatida vujudga kelgan.

Grodunimiya munosabatini yuqorida bitta termin ichida ko'rinadi. Shu holatga yana akkord (lot. *accordo* – uyg'unlashtiraman) – turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qo'shilib sadolanishiga aytiladi.

Barcha akkordlarning pastki tovushi–asosiy (yoki prima) ton, undan yuqoridagisi – tersiya toni, uchinchisi – kvinta toni, to'rtinchisi – septima toni, beshinchisi – nona toni deb yuritiladi va ana shu intervallarga mos raqamlar bilan belgilanadi. Akkordlar tarkiban (katta yoki kichik tersiyalar oldinma-kekin joylashishi jihatidan) bir-biridan farqlanadi. Asosiy tonidan hisoblanganida avval katta, so'ngra kichik tersiyalardan tuzilgan akkord – katta yoki major uchtovushligi, avval kichik so'ngra katta tersiyalardan tuzilgan akkord – kichik yoki minor uchtovushligi, ikki katta tersiyadan tuzilgan – orttirilgan, ikki kichik tersiyadan tuzilgan – kamaytirilgan uchtovushlik deyiladi. Uchtovushlik va septakkordlar odatda musiqa tovushqatorining muayyan pog'onalarida tuziladi. Ana shu muayyan pog'onalar ham gradunimiya shkalasini namoyon qiladi deb aytish mumkin.

Klassisizm davri musiqa amaliyotida I, IV va V pog'onalarining (tonika, subdominanta va dominanta deb ataluvchi) uchtovushliklari, II, V va VII pogonalarining (V7 – dominant septakkord, VII, – etakchi) septakkordlari keng qo'llaniladi.

Akkordlar tonlari orasidagi masofaga binoan (tenor-bas oralig'i bundan istisno) tor (kvartagacha) va keng (oktavagacha) joylashgan bo'ladi. Barcha akkordlar dissonans yoki konsonanslik xususiyatiga ega bo'lib, odatda, birinchi turdagilari konsonanslik ko'ptovushliklarga echiladi (o'tadi). Bu narsa (tarang dissonans va xushsadoli konsonans akkordlarlar munosabati) musiqa amaliyoti, avvalo, kompozitorlar ijodi uchun katta badiiy omil vazifasini o'taydi. Shu boisdan har bir akkord faqat funksional (ya'ni u yoki bu ladning muayyan pog'onasida tuzilgan ko'ptovushlik sifatida) ahamiyatga ega bo'libgina qolmay, muhim ifoda vositasi hamdir. Akkordlardan foydalanish va ularni tahlil etishda ularga tarixan yondashish va u yoki bu ijodiy oqim, uslub hamda an'anani inobatga olish zarur, chunki biror davr (Masalan, klassisizm, romantizm, impressionizm va h.k.) mezon boshqa davr mezoniga to'g'ri kelmasligi tabiiy.

Bas (ital. *basso* – past) – 1) erkaklarning eng past, yo'g'on ovozi. Baland yoki kuychan Bas (ital. *basso cantante*)

hamda past Baas (*basso profundo*), opera amaliyotida – xarakterli, hajviy Bas (*basso buffo*) farq qilinadi. Rus xorlarida oktavachi Baslar uchraydi, ular inson ovozi uchun eng past ovozdag

tovushlarni ijro eta oladi; XX asr xonandalaridan F. Shalyapin (Rossiya), N.Gyurov (Bolgariya), Teo Adam (Germaniya), O'zbekistonda H. Ismoilov, V. Grinchenko, Q. Muhiddinov va boshqalarning ovozi Bas.

Bariton (ital. *baritono*, yun. *barus* – vazmin, past; ton-tovush) – 1) erkak xonandalar ovozi

bir turi, balandligi jihatidan bas bilan tenor orali

g'ida. O'zbek xonandalaridan M. Qoriyoqubov, N. Hoshimov, S. Benyaminov, chet el xonandalaridan D. Fisherdiskau, M. Mago-Masv, G. Ots, D. Xvorostovskiy

Bariton ovozlari bilan mashhur.

Tenor (lot. *tenor* – ovozn

ing tekis xarakati) – erkak xonandaning baland (ingichka) ovozi. O'zbekistonda S. Yarashev, F. Abdurahmonov, A. Azimov, I. Jalilov, K.Serjanovlar tenor ovozig

ega.

Terminlarning ichida ba'zi terminlar o'z leksik ma'nosining teskari ma'nosida tushuniladi. Masalan,

Alt (ital. *alto* – yuqori, baland) – ovoz va soz turini bildiradi. Leksik ma'nosi yuqori, baland ma'nosini bersa ham, lekin u past ovozni ifodalaydi: u xor yoki vokal ansamblda partiya, xonanda bolalar yoki ayollar (messo-soprano, kontralto)ning past (yo'g'on) ovozi

ni, xonanda o'g'il bolalarning past (yo'g'on) ovozi ko'rsatadi.

Qo'shiqchilik terminlari ichida bir musiqaning o'zida ham gradunimiya munosabati ko'riladi.

Daromad (musiqada) – muqaddima, debocha, umuman, asarning bosh qismi, bo'lagi va har qanday bosh qism singari past tezlikda bo'ladi. Daromad maqom sho'basi, shuningdek, uning shakliga mutanosib cholg'u va ashula asarlarining 1 boshlangich tuzilmasi, xati. Sarxat deb ham yuritiladi. Ular navbatdagi sho'ba uchun muqaddima hisoblanadi. Macalan, Daromadi Nasri Ushshoq, Daromadi Dugohi Husayniy va h.k.

Daromad musiqaning yoki qo'shiqning boshlang'ich qism bo'lsa, har bir musiqaning va qo'shiqning avji bo'ladi. Avjning o'z nomi bor. Masalan, vadavang juda avjida degan ma'noni bildiradi: Bugun ashulalar vadavang-ku, Sher aka! (O. Yoqubov, Chin muhabbat) Suv bo'yida harsillaydi podalar, to'qaylarda qushlar bazmi vadavang. (Mirtemir)

Xulosa va takliflar. Mumtoz ashulalarda qo'llanadigan mashhur avjning nomi Zebo pari deb nomlanadi. Taxminlarga ko'ra, bu avjni Zebo pari taxallusli farg'onalik mashhur xonanda va sozanda, bastakor Abdurahmon (XIX asr) ijod qilgan deb hisoblaydilar. Aslida, u bu avjni zo'r ehtiros va mahorat bilan ijro etganligi sababli avjga Zebo pari nomi berilgan. Zebo pari xonandalarning cho'qqi pardalarga chiqish, ovoz va badihago'ylik mahoratlarini namoyish etishlarida keng imkoniyatlarga ega.

Ko'rinadiki, qo'shiqchilik terminlari orasida turli munosabatlar mavjud. Biz ishning hajmi talabiga ko'ra faqat uchta: giponimiya, partonimiya, gradunimiya munosabatlarini o'rgandik.

ADABIYOTLAR

1. Iskadarova Sh. O'zbek tili leksikasini mazmuniy maydon asosida o'rganish. Filol. fanlari d-ri...dis.avtoref. - Toshkent. 1999
2. Sobirov A. O'zbek tilining leksik sathini sistemalar sistemasi tamoyili asosida tadqiq etish. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004. – B.136.
3. Shmelev D.N. Современный русский язык: Лексика. -М.,1973 -S.107-108 (335)
4. Qilichev B. O'zbek tilida partonimiya: filol. fan. nomzodi ... dis. avtoreferati. –Toshkent, 1997. –B. 18.
5. Kipyun A.D. Градация как способ организации лексико-семантической группы (качественные прилагательные со значением характеристике человека в современном русском языке). Автореф.дисс.канд.филол.наук. -М.:Ун-т дружбы народов 1981. -S. 22
6. Serig E. Градуирование: Семантическое исследование. Новое в зарубежной лингвистике. Вып.16: Лингвистическая прогматика. -М.: Прогресс, 1985. -S. 43-78.